

Voor meer info: www.pelckmans.be

© 2012, Pelckmans Uitgeverij nv,
Brasschaatsteenweg 308, 2920 Kalmthout

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden
verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand
of openbaar gemaakt, op welke wijze ook, zonder de uitdrukkelijke
voorafgaande en schriftelijke toestemming van de uitgever, behalve
ingeval van wettelijke uitzondering.

Informatie over kopieerrechten en de wetgeving met
betrekking tot de reproductie vindt u op www.reprobel.be.

All rights reserved. No part of this book may be reproduced, stored
or made public by any means whatsoever, whether electronic or
mechanical, without prior permission in writing from the publisher.

Coverontwerpen en typografie: Studio Uitgeverij Pelckmans

Coverfoto: © Thinkstock.com

© foto's: Mieke De Ley (Christophe Vekeman), Vincent Jauniaux (Ludo
Abicht), Koen Broos (Joost Vandecasteele), Kristof Ghyselincx (Matthias
E. Storme), NyklyN / eyeworks (Jan Verheyen).

Opmaak: www.intertext.be

D/2012/0055/187

ISBN 978 90 289 6749 6

NUR 510

Jo Detavernier

Mijn Amerika

Nederlanders en Vlamingen
over *hun* Verenigde Staten

Pelckmans | KALMTHOUT

Uit de uitspraak, maar evenzeer uit de argumentatie blijkt liefde voor de vrijheid, die ik in Amerika bewonder, maar ook een positief gevoel tegenover religie, dat contrasteert met de sfeer in menig Europees land. Friedrich Nietzsche kreeg Amerika nooit in zijn greep. Zijn suggestie dat religie een beetje simpel is, metafysica voor het volk dat niet zo goed kan denken, een gedachte die bij ons een ruime aanhang heeft verworven, slaat in de States niet aan. Soms is het respect voor religie te groot. Terwijl Europeanen vinden dat religie altijd onnozel is, denken Amerikanen dat ze dat nooit is. In beide gevallen is de nuance zoek. De gemiddelde Europeaan die een beetje heeft doorgeleerd, kiest voor de zekerheid van het ongelof, terwijl zijn Amerikaanse collega voor de zekerheid van het geloof opteert. De fout ligt niet in het geloof of het ongelof, maar helaas in de zekerheid, en die weten ze geen van beiden te vermijden.

Toch heb ik sympathie voor de Amerikaanse aanpak, omdat die vrijheidslievend is, althans in theorie. Misschien zijn de liberale ideeën van John Locke, die vrijheid belangrijker vond dan consistentie, in hun ge vulgariseerde versie beter te pruimen dan de theorieën van continentaal-Europese denkers, wier subtiliteit in de gemakkelijke synthese wel vaker verloren gaat. Nietzsche bijvoorbeeld was heel wat meer dan de filosoof die vaststelde dat God dood is, maar probeer dat maar eens uit te leggen.

Ik ben geen naïeve fan van de States. Hoezeer ik de klasse van *Supreme Court*-beslissingen ook bewonder, er zit ook veel kitsch in de Amerikaanse godsdienstbeleving. Emotionele uitspattingen, puriteinse moraal. Eigenschappen die buiten een strikt religieus kader aan de oorsprong liggen van pijnlijke ontsporingen, zoals onredelijk lange gevangenisstraffen, de verheerlijking van de doodstraf, zeperige films, oppervlakkige conversaties. Ik zie die donkere kanten. Maar in Europa mis ik dan weer de vrijheid, we vrezen haar, op zoek als we zijn naar de grenzen van het vrije ik, hopen dat we die gauw zullen vinden.

WALTER PREVENIER IS EMERITUS HOGLERAAR GESCHIEDENIS UGENT. HIJ DOCEERDE O.M. AAN DE UNIVERSITY OF BERKELEY EN WAS GASTHOGLERAAR AAN ZES ANDERE AMERIKAANSE UNIVERSITEITEN VAN 1983 TOT 2011.

Amerika bestaat niet

MIJN EERSTE STELLING LUIDT: 'open mind' en 'no-nonsense' bezitten in de Verenigde Staten een hogere intensiteit dan in Europa. Mijn these vertoont weinig sociologische onderbouw. Ze steunt op impressies in het verlichte deel van de Amerikaanse samenleving, in en rond zeven campussen tijdens veertien semesters als gastdocent, sinds 1978, weliswaar aangevuld met indrukken bij kortere verblijven in 25 andere Amerikaanse steden. Om het risico van al te elitaire observaties te milderen heb ik steevast tegengif gezocht, zoals elke dag tien minuten nieuws op Fox-TV. Duizendmaal nuttiger bleken busritten en straatwandelingen. Ontelbare uren hebben mijn levenspartner en ik gekuierd zowel *on the sunny side* als *on the wild side* van volkse straten in Minneapolis, Miami en Richmond. Weldenkende collega's hadden ons nochtans gewaarschuwd voor deze 'levensgevaarlijke' onderneming. De vele rondzwervende bedelaars, *black brothers* en dronken *native Americans* hebben er ons echter nooit naar het leven gestaan, zelfs niet verbaal. Vooroordelen zijn vaak sterker dan realiteiten. Even bekommerde vrienden hadden beweerd dat we in het auto-gekke Los Angeles nooit zouden overleven zonder *car*, omdat er nauwelijks voetpaden bestaan, en een busrit er gelijk staat aan Russische roulette. In werkelijkheid bereikten we in 2008 vanuit onze *Palms-village*, dankzij de groene Culver en de Big Blue bussen, moeiteloos en efficiënt zowel Santa Monica als Beverly Hills en Pasadena, en konden we ons bij elk etentje

heerlijke Californische wijn veroorloven. Bovendien trakteerden op zowat elke tocht medereizigers ons op een snelle socio-graphische *survey* van het stedelijk landschap links en rechts van onze route, inclusief de gemiddelde huurprijs van de ons uit Hollywoodfilms zo vertrouwde bungalows met houten *porches*. We vernamen er ook in detail hoe het modale loon van Californische staatsbedienden dagelijks afkalfde. Daarom precies waren zij aangewezen op *public transport*, waar ze ons samen met de veelkleurige immigranten een goede staalkaart boden van Amerikaanse stadscultuur.

Amerikaanse 'open mind' start met het no-nonsense gebruik van voornamen vanaf de prille eerste ontmoeting. Beter nog: telkens je een Amerikaan bedankt voor het kleinste helpend gebaar, komt de reactie 'You are welcome!', de perfecte metafoor voor *open society*. Ik besef wel dat ik de verwelkoming met *sweetie* en *my friend* door de *barrista's* van onze vaste New Yorkse Starbucks stek, als ritueel zou kunnen decoderen. Maar dat ware hyperkritisch wantrouwen. De hartelijkheid verdampt immers niet wanneer we niet in een klant-situatie vertoeven. Ik schrijf het graag toe aan fundamenteel optimisme. Instortende banken en krakkemikkige *healthcare* brachten miljoenen Amerikanen onder de armoedegrens. Maar ze blijven geloven in een of andere *American Dream*. Toen we in januari 2011 door het diep ondergesneeuwd voetpad van Claremont Avenue in New York ploeterden, dacht een stoere klusjesman, gewapend met een enorme schop, in tijden van sneeuwmiserie de job van zijn leven te hebben ontdekt, toen hij vroeg of hij onze auto sneeuwvrij mocht maken, en hij, toen dat niet nodig bleek, ons toch met een big smile *a great day* toewenste.

De *open society* die me zo lief is kon ik uiteraard het best ervaren op progressieve campussen, zoals het iconische Berkeley, vlakbij San Francisco. Hier begon de eerste studentenrevolte in 1968, als logische voortzetting van de hier gekoesterde *Civil Rights* en *Free Speech Movements*. In februari 2004 beleefde ik er in Zellerbach Hall een uniek *Free Speech* moment. Robert McNamara, defensie-minister onder president Johnson, kwam een

recente film over zijn rol in de Vietnamoorlog (*The Fog of War*) inleiden, maar begon alvast met de Irakoorlog van George W. Bush te taxeren als *morally wrong, politically wrong, economically wrong*, wat het lokale studentenblad de dag erna inspireerde tot: 'He [a Berkeley alumnus] spoke Berkeley's language'. Even later werd echter McNamara's toenmalig beleid zelf op de rooster gelegd door Mark Denner, docent journalistiek in Berkeley. Nog feller was de uitval van toehoorder Daniel Ellsberg, de ambtenaar die in volle Vietnamoorlog compromitterende documenten uit het Pentagon smokkelde, de zogenaamde *Pentagon Papers*, en de *New York Times* kon overtuigen deze te publiceren. In een muistil kippenvelmoment stelde Ellsberg dat het zwijgen van McNamara van 1964 tot 1967 tienduizenden Amerikaanse militairen en meer dan een miljoen Vietnamezen het leven had gekost. Ellsberg sloot het pijnlijke statement af door ruitertlijk te bekennen dat hij zelf ook veel te lang met 'outing' had gewacht.

Tweede campus met analoge kwaliteit is Columbia University in New York. Haar president, Lee Bollinger, is een notoir voorvechter van mensenrechten en *freedom of expression*. Tijdens de deelname van Mahmoud Ahmadinejad, president van Iran, aan de zittingen van de Verenigde Naties in New York, liet Bollinger deze toe, ondanks zijn niet erg politiek correct profiel, en onder hevig protest van vele politici, professoren en studenten, op 24 september 2007 een lezing te geven aan Columbia. Het tekent de open debatcultuur van de Amerikaanse intellectuele elite, dat Ahmadinejad slechts het woord kreeg nadat Bollinger in een inleiding verwezen had naar het rapport van Amnesty International over 210 betwistbare executies in Iran in 2007, en een kritische voetnoot had geplaatst bij recente uitspraken van de president over de Holocaust. Een Joodse universiteitspresident die een spreker met anti-Joods discours inleidt, het kan slechts op enkele plaatsen in de wereld. In New York dus, mijn geliefde caleidoscoop. Mensen van alle kleuren en opinies kunnen in deze stad hun zeg doen, omdat hier elke dag liber-tijnse en sociaal-progressieve ideeën ophorrelen, en omdat hier altijd wel een intellectueel bereid is te luisteren naar welk stuk

van de ideologische regenboog dan ook. De hoge densiteit aan joodse wereldburgers verleent de stad een extra kosmopolitische dimensie.

Deze *open mind* stroming bezit in de Verenigde Staten sinds vele jaren een stem in de bredere samenleving dankzij enkele massamedia. Ik denk aan de *New York Times* die sinds 1851 ononderbroken een 'liberale' visie vertolkt. De krant speelde een rol in het stopzetten van Amerikaanse interventies in Vietnam door in 1971 de genoemde *Pentagon Papers* te publiceren, en hierdoor te onthullen hoe de regering Johnson de publieke opinie en het Congres had voorgelogen over cruciale militaire acties in Vietnam. Ze liet haar kritische stem ook horen over de vrije wapenverkoop en over de doodstraf. Ze is een spiegel van de overtuigingen van haar journalisten, maar evenzeer van de dominante gedragspatronen van de Amerikaanse cultuur. Het tweede medium is PBS (*Public Television Service*). De intelligente vrijmoedigheid van dit tv-netwerk, vrijwel onafhankelijk van ideologische en politieke controle, is mogelijk door een *foundation* met sponsoring van de regering, van een aantal ondernemingen (Chevron, Toyota), maar vooral van talloze individuele *viewers like you*. Jim Lehrers dagelijkse *Newshour* maakt me al jaren gelukkig. Tijdens de tweede Golfoorlog, in de lente van 2004, kreeg ik in Berkeley elke avond de clash van opinies geserveerd. Hoogtepunt van de week was vrijdagavond wanneer Jim telkens twee contrastvolle columnisten modereerde: David Brooks vertolkte steevast de meningen van het behoudende landsdeel, Mark Shields sprak immer uit de onderbuik, met onverholven empathie voor het progressieve Amerika. Terwijl David Condoleezza Rice toch maar *credits* gaf, want 'the real big story is that a dictator disappeared,' herinnerde Mark aan de mislukte poging van G.W. Bush om het argument van het bezit van kernwapens bij Saddam vol te houden. Dat laatste hoorde ik op 17 maart 2004 live uit de mond van Hans Blix, toen Christiane Amanpour van CNN hem interviewde in alweer een vol Zellerbach auditorium, en de VN-wapeninspecteur in Iran besloot met: 'It does not look that the war had made the

world a safer place'. Zoveel is duidelijk; zowel Blix, op Berkeleys campus, als Brooke en Shields op antenne, konden moeiteloos en zonder censuur in real time dikke korrels zout strooien op open wonden van het actuele Amerikaanse politieke beleid.

Wat voorafgaat zou de indruk kunnen wekken dat in de Verenigde Staten progressief en kritisch gedachtegoed nadrukkelijk prevaleert. De perceptie van de meeste van mijn Europese vrienden ligt net andersom, en ze beroepen zich op het omgekeerde globale beeld dat de Europese media, maar ook CNN en NBC, dagelijks presenteren. Dit beeld is er een van obsessie over onveiligheid, die het wapenbezit van privéburgers en de voortzetting van de *Death Row* moet legitimeren. Conservatief en reactionair Amerika bestaat inderdaad wel degelijk, is allesbehalve een *silent majority*, wel een sprekende en invloedrijke minderheid. De *Tea Party* en vrijwel alle Republikeinse presidentskandidaten verketteren feller dan ooit het recht op abortus en homohuwelijken. In tal van schooltjes in de *Deep South* en de *Midwest* wisten actiegroepen het creationistisch model binnen te smokkelen, waarin het universum resultaat is van een eenmalige goddelijke scheppingsdaad, en waarbij Darwins evolutietheorie wordt afgevoerd. In Petersburg, Kentucky, werd in 2007 een eerste museum geopend waarin de oorsprong van het leven op aarde exclusief vanuit de Genesis wordt uitgelegd. Tijdens een tochtje naar St Augustine, Florida, werden we, op onze wandeling naar de plaats waar Spaanse conquistadores als eersten in 1513 op Amerikaanse bodem arriveerden, geconfronteerd met een *Cemetery of the Innocents*, een veld van 4000 witte kruisjes rond een kerkje, met de toelichting: '4000 crosses represent the number of babies aborted every day in America'.

Dit 'rechts' Amerika anno 2012 is niet uit de lucht gevallen. Vrijwel alle conservatieve gedragspatronen van vandaag zijn erfenissen van vroegere realiteiten. De fascinatie voor wapens

VERMONT EN SOUTH-CAROLINA
LIGGEN IN KILOMETERS, IN
MENTALITEIT, IN TOLERANTIE
OF INTOLERANTIE VOOR
MINDERHEIDSGROEPEN, EVEN
VER VAN ELKAAR ALS PAKWEG
NOORWEGEN EN ROEMENIE.

gaat ongetwijfeld terug op de *self-defense* idee uit de vroegste jaren van de kolonisatie en uit de hoogdagen van de veroveringstocht naar de Californische *Far West*. Daarbij domineerden logisch het 'ieder voor zich' en het radicaal individualisme, waarbij sociale bescherming niet moet komen van de staat, maar uit zelf opgebouwd patrimonium. Vandaar de nog steeds door een relatief breed publiek gedragen weerstand tegen Obama's als 'collectivistisch' ervaren ziekenzorgwetten. Vandaar de weerstand tegen sociale herverdeling via een rechtvaardiger fiscaliteit dan het actuele regiem dat de grote inkomens onredelijk laag belast. Vandaar de excuustruc om dit egocentrische gedrag te verbergen achter het schaamlapje van de *good old religion*, door armoedezorg te reduceren tot paternalistische bedelingen aan de kerkpoorten.

Twee erfenissen uit de Amerikaanse geschiedenis van na de Tweede Wereldoorlog worden door conservatief Amerika nog steeds gekoesterd. Enerzijds het antibolsjewisme dat in de jaren 1950 gestalte kreeg in de heksenjacht van senator Joe McCarthy tegen echte en vermeende communisten. Dit blijft de onderstroom voor de poging van de Republikeinen om de 'socialistische' Obama-care onderuit te halen, en om de budgetvoorstellen van de Democraten te blokkeren, telkens daarin een maatregel voorkomt van zogenaamd collectivistische strekking. Anderzijds de jaren van de segregatie, de sixties toen de term *nigger* nog straffeloos kon worden gehanteerd, en van het verzet tegen de *Civil Rights Act* van president Lyndon Johnson in 1964. Sindsdien wordt het racisme omwille van het juridische risico meer omzwachteld, maar de verkiezing van een zwart staatshoofd in 2008 is voor vele 'weldenkenden' nog steeds onverteerbaar. De oude vooroordelen kwamen bij de vorige en de huidige presidentsrace op perfide wijze aan de oppervlakte, met de insinuatie dat Obama niet enkel een 'socialist' is, maar ook een moslim, en nauwelijks een Amerikaan.

We vergeten vaak welk een onmetelijk land de Verenigde Staten zijn, met klimatologische verschillen even fors als tussen Sicilië en Noord-Finland. Vermont en South-Carolina liggen

in kilometers, in mentaliteit, in tolerantie of intolerantie voor minderheidsgroepen, even ver van elkaar als pakweg Noorwegen en Roemenië. Zelfs intellectueel gelijk gestemde oorden zoals het Californische Berkeley en New Yorks Columbia vertonen significante verschillen; in beide biotopen worden universitair verondersteld snoeihard te werken, alleen mag je dat in Californië niet zo tonen. Er bestaan nog subtieler verschillen: bij valavond, happy hour op het dakterras van de Hyatt in het Financial District van San Francisco, kan je eindelijk genieten van de duizenden stadslichtjes gesprokkeld over de heuvels van de stad en van de skyline van de schitterende Transamerica Pyramid, zonder dat het beeld verstoord wordt door één enkele lichtreclame. Het vormt een dramatisch contrast in levenskwaliteit met de neon-orgie van de billboards op Sunset Boulevard in Los Angeles, of op Manhattans Times Square. De grootste *culture shock* inzake meervoudig Amerika overviel me toen ik voor het eerst een vol jaar in het ware zuiden vertoefde, aan *William and Mary College* in Virginia in 1999-2000. Historicus-collega Lud Johnson vertelde mij toen in pathetische bevlogenheid hoe in volle *Civil War* de Yankees, die van het Noorden, in 1862 het hele stadje Williamsburg in brand staken inclusief Wren Building, hoofdgebouw van de universiteit, en hoe moedige studenten het met talloze emmers water poogden te redden. 'Like the Old South, the old William and Mary was gone forever' besloot hij. Precies het feit dat hij behoefte had om de these nog elk jaar in zijn les te herhalen in opwindende bewoordingen bewijst dat, althans in 2000, de *Old South* nog steeds bestond.

Er is ten slotte nog een facet waarin de diverse Amerika's mijlenver van elkaar blijken te liggen: dat van de publieke moraliteit. Vulgaire billboards schreeuwen immoreel consumptiegedrag uit in menig *downtown*. Andere Amerikanen houden dan weer van morele waarschuwingen, die naar Europese normen onversneden zedenpreken zijn. Soms stemden ze me tot ware vreugde, zoals de tekst die in 2008 geregeld op het scherm boven de *driver* van mijn geliefde Big Blue bus in Santa Monica opdook:

'If all people of this city would use public transport, we would save 40% of all gasoline'. In elk Amerikaans stadscentrum cohabiteert zichtbare publieke armoede met de luister van schitterende musea. Menig Amerikaans zakenman, bankier, *real estate investor*, maakte inderdaad dergelijke exorbitante winsten, dat ze last kregen van wat Simon Schama tijdens Hollands Gouden Eeuw onderkende als *Embarrassment of Riches*, de terechte vrees voor een *bad ending* in het hiernamaals. Veel van die tycoons hebben dan ook een forse hap uit hun winsten geschonken aan goede doelen, universiteiten en researchinstututen, of er musea mee gesticht, zoals Paul Getty en Henry Huntington in LA en John Pierpont Morgan in New York. Deze initiatieven impliceren meestal een flinke dosis *Bonfire of vanities*, door de familienaam te vereeuwigen in het instituut of het gebouw. Maar ze zijn wel vaak uitstekend wetenschappelijk onderbouwd. Toen ik me verbaasde over de topkwaliteit van de Van Goghs en de Daumiers in Los Angeles' Hammer Museum onthulde mijn UCLA collega, Debbie Silverman, dat olietycoon Armand Hammer, een Russische emigrant, zich deskundig had laten adviseren door zijn broer Victor, alumnus kunstgeschiedenis van Princeton University.

Meer problemen stelt de hypocrisie van vele politieke en religieuze leiders bij het zich beroepen op de morele waarden verankerd in grondwet en sociale codes. Ik heb alle waardering voor het luik van de sociale functies van de Amerikaanse kerken: ze spelen een immense rol in het creëren van vangnetten voor miljoenen burgers die door de bankencrisis in nood geraakten, van sociale netwerken die de talloze Amerikanen securiseren die om de drie jaar van woonplaats veranderen en dus constant hun originele biotoop kwijtspelen. Jammer genoeg, naar mijn aanvoelen, rivaliseren die talloze kerken met elkaar ook in ideologisch *hardship* en religieus puritanisme, in achterhoedegevechten tegen abortus en homohuwelijken, alsof de *Aufklärung*, de Rechten van de Mens en 1968 nooit plaats hebben gevonden. Nog choquantier is het 'fake' puritanisme van vele Amerikaanse politici en bijbelfanatici. Republikeinse

presidentskandidaten zijn vandaag genadeloze zedenprekers, maar gisteren schaamteloze dumpers van zieke echtgenotes, of auteurs van *sexual harassment* van medewerksters. Voor een stukje blote borst van Janet Jackson op primetime tv stond in 2004 de puriteinse helft van Amerika op zijn achterste poten, en verontschuldigde CBS zich overvloedig voor deze aanslag op de heilige familiewaarden. Dit schijnheilige Amerika gaat tegelijkertijd prat op de grootste porno-industrie ter wereld. TV-predikant Jimmy Swaggarth bedreigde in 1988 elke zondag de helft van Louisiana met de hel voor permissief seksueel gedrag, maar lag elke maandag, met hun geld, vrolijk te stoeien met de prostituees van het *French Quarter* in New Orleans.

Het is duidelijk dat de negatieve clichés over 'de' Amerikanen in Europa hun voedingsbodem vinden in het ouderwetse moraliseren en het sociale *hardship* van het conservatieve volksdeel. De vooruitstrevende keerzijde bestaat echter evenzeer. Wanneer je de voorgaande mentale en ideologische contrasten in mijn verhaal naast elkaar legt, dringt de conclusie zich op: Amerika bestaat niet. Ik bedoel uiteraard: er bestaan meerdere Amerika's naast elkaar.